

พัฒนาการของมหาวิทยาลัยไทย

พ.ศ.2459-2500

นาย สมโชติ วีรภัทรเวช

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2550
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE DEVELOPMENT OF THAI UNIVERSITIES, 1917-1957

Mr. Somchot Verapattaraweat

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in History**

Department of History

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2007

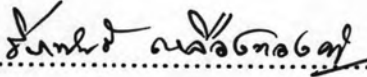
Copyright of Chulalongkorn University

500247

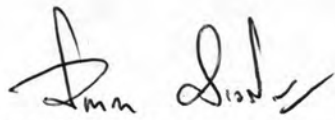
หัวข้อวิทยานิพนธ์
โดย
สาขาวิชา
อาจารย์ที่ปรึกษา

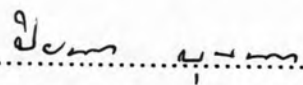
พัฒนาการของมหาวิทยาลัยไทย พ.ศ.2459-2500
นายสมโชติ วีรภัทรเวช
ประวัติศาสตร์ไทย
ศาสตราจารย์ ดร.ปิยนาท บุนนาค

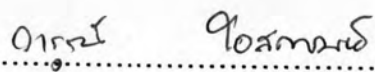
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

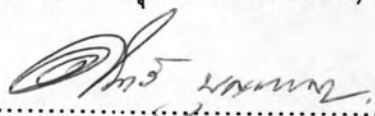

.....คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ธีระพันธ์ เหลืองทองคำ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานคณะกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ พิชาดา ยังเจริญ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(ศาสตราจารย์ ดร.ปิยนาท บุนนาค)

.....กรรมการ
(นางสาววารุณี ไอสถารมย์)

.....กรรมการ
(อาจารย์ เรือโท ดร.ตินาร์ บุญธรรม รน.)

478 02103 22 : MAJOR HISTORY

KEYWORD : UNIVERSITIES / HIGER EDUCATION / DEVELOPMENT / STUDENT ACTIVITIES / CHULALONGKORN UNIVERSITY

SOMCHOT VERAPATRAWET: THE DEVELOPMENT OF THAI UNIVERSITIES, 1917-1957. THESIS ADVISOR PROFESSOR PIYANART BUNNAG, Ph.D., 382 pp.

This thesis aims to study the history and development of university in Thailand since B.E. 2459 – 2500 by focusing on 3 aspects include concept and background, form of structure of the educational planning and the result of the educational planning. The study found that the original intention and concepts of university in Thailand came from the aim to produce capable personnel to work in the public sector which was the result of the state reformation in the reign of King Chulalongkorn, B.E. 2435. This educational concept adapted from other country, the significant concept was mixed from Japan and India by developing educational system from European country. At the beginning, Thai university was upgraded from the Royal Pages School to the Civil Service College. After that, King Vajiravudh desire to expand the duty of the school, not only to served the public sector but also expanding more disciplines so as to spread variety of knowledge to serve other sector, therefore, he established Chulalongkorn University. The education in University had important obstacles at the beginning, such as financial budget, course, unsuitable place and skillful staffs that made the education unsuccessful. Then, after the co-operation of Thai government and The Rockefeller Foundation, the Medical Education Program first started in B.E. 2466. The first graduated students were in B.E. 2471. However, Chulalongkorn University has the principle missions in producing civil servant and almost graduated students still working in the public sector except graduated students from Engineering Program who also capable work in the privet sector. The student activities at this period, focusing on entertainment and sport. After the establishment of constitutional monarchy, Thammasat University was established to spread the knowledge of Law and Politic to Thai citizen. In this period, the structure of university are more independent that result in the rapidly of educational development of Chulalongkorn University and Thammasat University in both quantity and quality and the students began to play important role and participation in Politic. After the World War II, Medical University, Kasetsart University and Silpakom University were established to expanded knowledge follow up the state policy. The administration of Kasetsart University and Silpakom University had less progression because they had just established and they had less financial budget , while the university that established before had better progression both in quantity and quality.

Department.....History.....
 Field of Study..... .History.....
 Academic year.....2007.....

Student's signature.....
 Advisor's signature.....

สมโชติ วีรภัทรเวช : พัฒนาการของมหาวิทยาลัยไทย พ.ศ.2459-2500
(THE DEVELOPMENT OF THAI UNIVERSITIES, 1917-1957)
อาจารย์ที่ปรึกษา : ศาสตราจารย์ ดร.ปิยนาด บุนนาค, 382 หน้า.

วิทยานิพนธ์นี้มีความมุ่งหมายในการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพัฒนาการของมหาวิทยาลัยไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.2459 - 2500 โดยเน้นการศึกษาใน 3 ด้าน คือ แนวคิดและความเป็นมา รูปแบบโครงสร้างของกระบวนการจัดการศึกษา และผลของการจัดการศึกษา จากการศึกษาพบว่ามหาวิทยาลัยไทยได้มีจุดกำเนิดและแนวคิดมาจากความมุ่งหมายในการผลิตคนเพื่อเข้ารับราชการในหน่วยงานของรัฐอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัวเมื่อ พ.ศ.2435 โดยมีที่มาจากการผสมผสานแนวความคิดที่ได้จากการศึกษาจากต่างประเทศแล้วนำมาประยุกต์ให้เข้ากับสังคมไทย โดยนำแนวคิดสำคัญมาจากญี่ปุ่นและอินเดียซึ่งผ่านการรับและถ่ายทอดมาจากตะวันตกอีกทอดหนึ่ง ในขั้นต้นมหาวิทยาลัยไทยได้ขยายงานจากโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ให้ขยายงานจากการผลิตคนเข้ารับราชการเพื่อเป็นการเรียนการสอนแบบตลาดวิชาเพื่อขยายความมุ่งหมายให้กว้างออกไป จึงได้ทำการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้นแต่ปรากฏว่าผลจากการเรียนการสอนในระยะแรกนั้นมีอุปสรรคที่สำคัญคือ ด้านงบประมาณ หลักสูตร ความไม่เหมาะสมของสถานที่และการขาดแคลนบุคลากร จึงทำให้การเรียนการสอนในระยะแรกยังไม่ถึงขั้นปริญญาตรี ภายหลังที่ได้มีการเจรจาความร่วมมือระหว่างมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์กับรัฐบาลไทยจึงทำให้สามารถจัดหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิตได้สำเร็จเป็นปีแรก ใน พ.ศ.2466 จนมีผู้สำเร็จการศึกษาครั้งแรกใน พ.ศ.2471 อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยยังคงมีการกิจหลักทางด้านการสอน ผู้สำเร็จการศึกษามากมายก็ยังคงเข้ารับราชการเป็นสำคัญ ยกเว้นคณะวิศวกรรมศาสตร์ที่สามารถเข้าทำงานในบริษัทเอกชนได้ด้วย กิจกรรมนิสิตในช่วงเวลานี้ยังเน้นทางด้านความบันเทิงและกีฬาเป็นหลัก หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จึงได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้ทางด้านกฎหมาย การเมืองการปกครองให้แพร่หลายสู่ประชาชนเพื่อรองรับต่อระบบการปกครอง ในเวลานั้นมหาวิทยาลัยได้มีรูปแบบโครงสร้างที่อิสระมากขึ้นจึงทำให้สามารถพัฒนาการศึกษาไปได้อย่างรวดเร็วขึ้นจนทำให้มีการขยายการเรียนการสอนทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพของทั้งสองมหาวิทยาลัยและยุคนี้นิสิตนักศึกษาได้เริ่มเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยศิลปากรเพื่อขยายงานตามความมุ่งหมายของรัฐ ในเฉพาะด้านตามนโยบายของรัฐบาลซึ่งปรากฏว่าการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยศิลปากรและมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์นั้นยังไม่ก้าวหน้ามากนักเพราะอยู่ในช่วงระหว่างการก่อตั้งและขาดแคลนงบประมาณ ส่วนมหาวิทยาลัยที่ตั้งมาก่อนหน้านั้นสามารถดำเนินงานไปได้อย่างก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ

ภาควิชา.....ประวัติศาสตร์.....
สาขาวิชา.....ประวัติศาสตร์.....
ปีการศึกษา.....2550.....

ลายชื่อชื่อนิสิต.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

กิตติกรรมประกาศ

ด้วยสำนักในพระมหากรุณาธิคุณแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ข้าพระพุทธเจ้าได้มีโอกาสรับทุนอุดหนุนการศึกษาภายใต้ร่มพระบารมีแห่งใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท คือ ทุนเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมายุครบ 72 พรรษา จากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปีการศึกษา 2547 ทำให้ข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณอย่างล้นพ้นหาที่สุดมิได้ นับเป็นเกียรติแก่ข้าพเจ้าและวงศ์ตระกูลสืบไป

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับแรงบันดาลใจจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พระคุณของแหล่งเรียนมาอันเป็นอนุสรณ์สถานแห่งความรักผูกพัน ความอุตสาหะพยายาม ความพากเพียรเสียสละอุทิศตนอย่างเต็มจิตใจของนักการศึกษาไทยในอดีต ซึ่งท่านเหล่านี้ล้วนมีส่วนทำให้มหาวิทยาลัยแห่งนี้สามารถประดิษฐานมาได้มายังยืนมาจวบจนปัจจุสมัย ถ้าขาดบุคคลเหล่านี้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยต่างๆ คงไม่สามารถเจริญก้าวหน้าได้อย่างเช่นในปัจจุบัน การที่ข้าพเจ้าได้รับความกรุณาจากมหาวิทยาลัยแห่งนี้ทั้งในด้านการศึกษาและทุนอุดหนุน จึงเป็นโอกาสอันดีที่ทำให้ข้าพเจ้าได้มีหนทางในการตอบแทนพระคุณของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ได้บ้าง ด้วยการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้เพื่อนำเสนอเผยแพร่เกียรติคุณแห่งคุณงามความดีของบุคคลต่างๆ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถสำเร็จลุล่วงลงได้ด้วย ความกรุณาอย่างยิ่งของศาสตราจารย์ ดร.ปิยนาท บุนนาค ที่กรุณาได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ปิยาจารย์ผู้เป็นที่รักยิ่งของศิษย์ที่เต็มเปี่ยมด้วยความเมตตาห่วงใยเป็นอย่างดีเสมอมา รวมทั้งกรุณาสละเวลาให้ข้อคิด คำแนะนำ ตรวจสอบอย่างละเอียดจนทำให้ผู้ศึกษาสามารถพัฒนางานได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณอาจารย์วรุณี โอสถารมย์ที่ไม่เพียงแต่กรุณาได้รับเป็นกรรมการสอบในครั้งนี้เท่านั้น แต่ยังให้คำปรึกษา ข้อคิดเห็นอันมีประโยชน์ต่อการพัฒนางานในครั้งนี้อย่างมากมาย อีกทั้งกรุณามอบเอกสารบางส่วนให้กับผู้ศึกษาด้วยนับเป็นพระคุณยิ่ง ขอขอบพระคุณ รศ.พิพาดา ยังเจริญที่กรุณาได้รับเป็นประธานคณะกรรมการสอบในครั้งนี้และกรุณาให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์เป็นอย่างดี ขอขอบพระคุณ อ.ดร.ตินาร์ บุญธรรม ที่กรุณาได้รับเป็นกรรมการสอบ อีกทั้งยังช่วยแนะนำจัดหาเอกสารหลายเรื่อง ให้ความช่วยเหลือและคำปรึกษาอย่างมากมาย ตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์อย่างเต็มกำลัง ให้ความกรุณาห่วงใยเสมอมาตลอดระยะเวลาที่ข้าพเจ้าเข้าศึกษา ข้าพเจ้ารู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของอาจารย์ทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง ขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านในภาควิชาประวัติศาสตร์ทุกท่านที่กรุณาอบรมสั่งสอนและให้ความรู้ให้กับนิสิตทุกคนอย่างทุ่มเท โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รศ. ฉลอง สุนทราวาณิชย์ และ ผศ.สุวิมล รุ่งเจริญ อาจารย์ที่ปรึกษารุ่นที่กรุณาอดุแลนิสิตทุกคนเป็นอย่างดีเสมอ ขอขอบคุณมิตรทุกคนที่ต่างให้ความช่วยเหลือและคำแนะนาคำที่ติดต่อกัน ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุด บุคลากรทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการศึกษาครั้งนี้ รวมทั้งครอบครัวและเพื่อนๆ ที่คอยเป็นกำลังใจให้ผู้เขียนอยู่เสมอมา

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญภาพ.....	ฑ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา.....	3
1.3 สมมติฐานในการศึกษา.....	3
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	4
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย.....	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
1.7 อักษรย่อที่ปรากฏในเชิงอรรถ.....	5
1.8 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในการศึกษา.....	6
2. ปัจจัยและแนวคิดสำคัญที่นำมาสู่การจัดตั้งมหาวิทยาลัยในประเทศไทย.....	16
2.1 ปัจจัยและแนวคิดที่นำมาสู่การจัดตั้งมหาวิทยาลัยในสังคมไทย.....	16
2.1.1 กระแสแนวคิดเรื่องความทันสมัย.....	16
2.1.2 ความต้องการผลิตบุคคลเข้ารับราชการแบบกระทรวง.....	17
2.1.3 แนวคิดที่นำมาสู่การขยายการศึกษา.....	21
2.1.4 การศึกษาดูงานจากต่างประเทศ.....	27
2.2 การจัดตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือน : การเตรียมการจัดตั้งและเลือกทางที่ เหมาะสมกับมหาวิทยาลัยไทย.....	34
2.2.1 ภูมิหลังของการจัดตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	34
2.2.2 โครงสร้างการบริหารงานของโรงเรียนข้าราชการพลเรือน.....	39
2.2.3 การดำเนินงานของโรงเรียนข้าราชการพลเรือน.....	42
2.2.4 การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนข้าราชการพลเรือน.....	44

2.2.5 การเลือกแนวทางที่นำมาสู่การสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.....	51
3. มหาวิทยาลัยไทยแห่งแรกตั้งแต่เริ่มสถาปนาถึงยุคสิ้นสุดสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (พ.ศ.2459 – 2475).....	57
3.1 ลักษณะทางกายภาพของมหาวิทยาลัย.....	58
3.1.1 ลักษณะกายภาพของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยฝั่งปทุมวัน.....	59
3.1.1.1 ลักษณะทางกายภาพทั่วไป.....	59
3.1.1.2 อาคารเรียน.....	60
3.1.2. ลักษณะทางกายภาพของอาคารฝั่งศิริราชพยาบาล.....	78
3.2 การบริหารและการดำเนินนโยบายของมหาวิทยาลัย.....	81
3.2.1 รูปแบบโครงสร้างการบริหารงานภายในมหาวิทยาลัย.....	81
3.2.1.1 โครงสร้างการบริหารงานด้านธุรการ.....	82
3.2.1.2 โครงสร้างการบริหารทางด้านวิชาการและบุคลากร ทางการศึกษา.....	84
3.2.1.3 โครงสร้างการบริหารด้านการเงิน.....	85
3.2.2 คณะผู้บริหารของมหาวิทยาลัย.....	89
3.2.2.1 อธิบดีกรมมหาวิทยาลัย.....	89
3.2.2.2 ผู้บัญชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.....	90
3.2.3.การดำเนินการบริหารและอุปสรรคของมหาวิทยาลัย.....	90
3.2.3.1 ปัญหาความพร้อมด้านสถานที่ตั้งและสถานที่เรียน.....	91
3.2.3.2 ปัญหาในด้านหลักสูตร.....	98
3.2.3.3 ปัญหาด้านการขาดแคลนบุคลากร.....	99
3.2.3.4 ปัญหาทางด้านงบประมาณในการพัฒนามหาวิทยาลัย.....	102
3.2.3.5 ปัญหาด้านการบริหารงานภายใน.....	103
3.2.4 การพัฒนามหาวิทยาลัยและการแก้ไขอุปสรรค.....	105
3.2.4.1 การร่วมมือกับทางมูลนิธิหรือคึกเฟลเลอร์และ การบริหารทรัพย์สินของบุคคลต่างๆ เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัย.....	105
3.2.4.2 การจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมจากทางรัฐบาลใน การพัฒนามหาวิทยาลัย.....	111
3.2.4.3 การตั้งคณะกรรมการดำรงรูปการเพื่อทบทวนแนวทาง ในการพัฒนามหาวิทยาลัย.....	115
3.3 การปรับปรุงหลักสูตรของมหาวิทยาลัยในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2459-2475.....	131

3.3.1	หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนของคณะ แพทยศาสตร์.....	132
3.3.2	หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนของคณะ รัฐประศาสนศาสตร์.....	136
3.3.3	หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนของคณะ วิศวกรรมศาสตร์.....	141
3.3.4	หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนของคณะ อักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์.....	143
3.4	สภาพสังคมนิสิต ชีวิต และกิจกรรมภายในมหาวิทยาลัยช่วง พ.ศ.2459-2475...	145
3.4.1	สภาพสังคมและการชีวิตโดยทั่วไปของนิสิตภายในมหาวิทยาลัย.....	145
3.4.1.1	บรรยากาศทั่วไปในมหาวิทยาลัย.....	146
3.4.1.2	การรับสมัครนิสิตเข้าศึกษาภายใน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.....	149
3.4.1.3	ชีวิตความเป็นอยู่ของนิสิตในมหาวิทยาลัย.....	151
3.4.2	การใช้ชีวิตในการเรียนและความสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ.....	161
3.4.2.1	การใช้ชีวิตในการเรียนของนิสิต.....	161
3.4.2.2	ความสัมพันธ์ระหว่างนิสิตในมหาวิทยาลัย.....	166
3.4.2.3	การใช้ชีวิตในการเรียนและความสัมพันธ์ระหว่าง นิสิตกับอาจารย์.....	170
3.4.2.4	ความสัมพันธ์ของนิสิตกับสังคม.....	176
3.4.3	กิจกรรมนิสิตภายในมหาวิทยาลัย.....	180
3.4.3.1	สโมสรนิสิต.....	181
3.4.3.2	งานหนังสือพิมพ์มหาวิทยาลัย.....	185
3.4.3.3	งานแสดงละครประจำปี.....	187
3.5	สรุปและวิเคราะห์ภาพรวมของสภาพสังคมทั่วไปภายในจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.....	191
4.	มหาวิทยาลัยไทยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475-2485.....	195
4.1	การสถาปนามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง.....	195
4.1.1	แนวคิดที่นำมาสู่การสถาปนามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ และการเมือง.....	196

4.1.1.1 แนวความคิดของผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยและ แรงผลักดันจากนักเรียนกฎหมาย.....	196
4.1.1.2 การขยายสิทธิ เสรีภาพ และโอกาสทางการศึกษาใน ระดับสูงให้กว้างขวางสู่ประชาชน.....	197
4.1.1.3 การรองรับและการเร่งปลูกฝังอุดมการณ์ทางการเมือง ในระบอบประชาธิปไตย.....	199
4.1.2 ลักษณะทางกายภาพของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และ การเมือง.....	201
4.1.2.1 ลักษณะกายภาพเรื่องที่ดิน.....	201
4.1.2.2 ลักษณะกายภาพทางอาคาร.....	203
4.2 พัฒนาการทางด้านกายภาพของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.....	207
4.3 นโยบายการดำเนินการบริหารของมหาวิทยาลัยไทยช่วงปี พ.ศ.2475-2485.....	209
4.3.1 รูปแบบโครงสร้างการบริหารมหาวิทยาลัยด้านโครงสร้าง การบริหาร.....	209
4.3.2 กระบวนการในการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย.....	218
4.4 สภาพสังคม ชีวิต และกิจกรรมภายในมหาวิทยาลัย.....	227
4.4.1 สภาพชีวิตและกิจกรรมในมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ และการเมือง.....	227
4.4.2 สภาพชีวิตและกิจกรรมในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.....	234
4.4.3 ความสัมพันธ์ของนิสิตทั้ง 2 สถาบัน.....	239
4.4.4 มหาวิทยาลัยกับบทบาททางการเมือง.....	241
5. มหาวิทยาลัยสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ.2486 – 2500.....	243
5.1 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ.2486 - 2500.....	245
5.1.1 การก่อตั้งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.....	245
5.1.2 ปัจจัยที่นำมาสู่การจัดตั้งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.....	246
5.1.2.1 การสนองต่อนโยบายเศรษฐกิจชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม.....	246
5.1.2.2 การขยายงานของกระทรวงเกษตรราชการ.....	247
5.1.2.3 การเผยแพร่ความรู้ทางด้านเกษตรศาสตร์ให้กว้างขวาง สู่ประชาชน.....	249

5.1.3 ลักษณะทางกายภาพของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.....	250
5.1.3.1 ลักษณะทางกายภาพทั่วไป.....	250
5.1.3.2 อาคารสถานที่.....	251
5.1.4 โครงสร้างการบริหารมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.....	254
5.1.5 การบริหารมหาวิทยาลัย : การแก้ไขปัญหาอุปสรรคและการพัฒนา...	255
5.1.6 การเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.....	261
5.1.7 สภาพสังคมภายในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.....	263
5.1.7.1 บรรยากาศทั่วไปในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.....	263
5.1.7.2 ชีวิตความเป็นอยู่ทั่วไปของนิสิตมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์.....	265
5.1.7.3 การใช้ชีวิตในการเรียนของนิสิตมหาวิทยาลัย.....	270
5.1.7.4 ความสัมพันธ์ของนิสิตกับอาจารย์ในมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์.....	272
5.1.7.5 ความสัมพันธ์ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.....	274
5.1.7.6 กิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ.2486-2500.....	275
5.2 มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์.....	281
5.2.1 ปัจจัยที่นำมาสู่การจัดตั้งมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์.....	282
5.2.1.1 การสนองตอบนโยบายการสร้างชาติของรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม.....	282
5.2.1.2 การจัดตั้งกระทรวงสาธารณสุขเพื่อขยายด้านการแพทย์.....	284
5.2.1.3 ผลจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่งผลทำให้ต้องการแพทย์ มากขึ้น.....	285
5.2.2 ระบบการบริหารงานของมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์.....	286
5.2.3 ความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์.....	289
5.2.4 การจัดการเรียนการสอน.....	291
5.2.5 ปัญหาการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์.....	294
5.3.6 กิจกรรมของนิสิตแพทย์ในมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์.....	294
5.3 มหาวิทยาลัยศิลปากร.....	296
5.3.1 แนวคิดที่นำมาสู่การสถาปนามหาวิทยาลัยศิลปากร.....	296
5.3.1.1 การขยายงานของกรมศิลปากร.....	297

5.3.1.2	การสนองต่อนโยบายชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม.....	299
5.3.1.3	การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่มีมาอยู่แต่เดิม ไม่ให้สูญหาย.....	304
5.3.1.4	เพื่อยกระดับมาตรฐานคุณค่าของศิลปะให้เป็นที่ยอมรับ....	305
5.3.2	ลักษณะทางกายภาพของมหาวิทยาลัยศิลปากร.....	306
5.3.3	ระบบการบริหารของมหาวิทยาลัยศิลปากร.....	308
5.3.4	การเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยศิลปากร.....	309
5.3.5	ปัญหาของมหาวิทยาลัยศิลปากรตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2486 – 2500.....	312
5.3.6	สภาพสังคมในมหาวิทยาลัยศิลปากร.....	315
5.3.7	กิจกรรมของมหาวิทยาลัยศิลปากร.....	317
5.4	พัฒนาการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.....	318
5.4.1	พัฒนาการด้านการเรียนการสอน.....	318
5.4.2	พัฒนาการทางกายภาพ.....	323
5.4.3	สภาพสังคมนิสิต ชีวิต และกิจกรรมภายในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.....	325
5.5	พัฒนาการของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ.2477 – 2500.....	330
6.	บทสรุป.....	338
7.	รายการอ้างอิง.....	346
8.	ภาคผนวก.....	364
8.1	ภาคผนวก ก.....	365
8.2	ภาคผนวก ข.....	371
8.3	ภาคผนวก ค.....	378
9.	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	382

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	ตารางแสดงการเปรียบเทียบสาขาที่เปิดสอนในโรงเรียนข้าราชการ พลเรือนและวิทยาลัยญี่ปุ่น.....	49
ตารางที่ 2	ตารางแสดงการเปรียบเทียบข้อวิพากษ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาไชยนาทนเรนทร กับทรรศนะของพระบาทสมเด็จพระ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและสภากรรมการโรงเรียนข้าราชการ พลเรือนฯ ในเรื่องสิ่งปลูกสร้างของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.....	92
ตารางที่ 3	ตารางแสดงรายรับ รายจ่าย กำไร และขาดทุน ของสโมสรนิสิต.....	183
ตารางที่ 4	ตารางแสดงการเปรียบเทียบโครงสร้างการบริหารงานตาม พระราชบัญญัติจุฬายาและพระราชบัญญัติธรรมศาสตร์.....	210
ตารางที่ 5	ตารางแสดงการเปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนของจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง.....	219
ตารางที่ 6	ตารางแสดงจำนวนนักศึกษาของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และ การเมืองช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2477 – 2490.....	224
ตารางที่ 7	ตารางแสดงจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2475 – 2485.....	226

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1	โครงสร้างของโรงเรียนข้าราชการพลเรือน..... 41
ภาพที่ 2	แผนภาพองค์การบริหารมหาวิทยาลัยตามข้อเสนอของ สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงสงขลานครินทร์..... 124
ภาพที่ 3	แผนภาพองค์การบริหารมหาวิทยาลัยตามข้อเสนอของสมเด็จพระ กรมพระยาไชยนาทนเรนทร..... 128